

Бекаланы
Камлаа

Нюор

3
2007

ISSN 0207 - 6543

КЪАЙСЫН

ТИШИРЫУГЪА КЪАСЫДА

Тиширыу - дуняны жарыгына тенг,
Ана болдунг да, сен бизни адам этдинг.
Сютюнгден таза, татлы бир зат билмедик,
Ана бетинден огъурлу зат кёрмедик.
Суууукъ кюнюбюзню жюрегинг жылытды,
Кюн, чыракъ да болдунг Ана, Ата журтда.
Къууанч кюнюбюзде бек алгъа сен жетдинг,
Ёлгенде, жияуубузну да сен этдинг.
Бизге кюч берген болду ана жюреги,
Ол болду урлукъну салдыргъан да жерге,
Кюн болуп, тийип, жарытды дуняны,
Къыяма къыш от жандыргъан кючу аны,
Ай болуп, ол тийгенди хар арбазгъа.
Тиширыу да болду ана болургъа базгъан.
Ана болду кюннге, жулдузлагъа да тенг,
Ана, дуняда хар палахдан ёте,
Ёсдюргенди сютю бла адам улун,
Сюймеклиги, жер кибики, кёк кибики уллу!

К.Д. КАЛМЫКОВА

Багъалы тиширыула!

Анала!

Эгечле!

«Нюрню» окъугъан ариу къызчыкъла!

Барыгъызы да 8-чи мартны жарыкъ кюню бла алгъышлайбыз. 8-чи мартда таулулагъа келген кыйынлыкъ энди дуняда бир халкъгъа да келмесин! Бир тиширыу да таулу тиширыу кѳрген кыйынлыкъланы кѳрмесин!

Бюгюнлюкде уа таулу тиширыула иги байрамлагъа тюбесишле. Биз билебиз, анга бек ѳттем да болабыз: бизни тиширыуларыбыз кеслери алларына байрамдыла, атлагъан, баргъан жерлерине байрам келтиредиле!

Дюн-дуняны жырларында «Ичген суу тамагъында кѳрюннген», – деп жаланда таулула айтхандыла. Ариулукъну аллай суратын жаланда таулула ишлегендиле. Ёзге уа! Намыс, хурмет, адеп, тѳзюм, ариу хал ѳмюрледе да таулу тиширыуланы белгилери бола келгендиле.

Энтта да «Нюрню» окъуучу къызчыкъла, аланы тамата эгечлери, аналары, жырда айтылгъан Акъбатайча, ариу болурларын сюебиз. Насып ариу халлы кызыны къайда да излеп айланады да, ол аллай кызыны хар таулу юйде да табарыкъды.

«Нюрню» бетлеринде ненча харф, тамгъа, сурат бар эсе да, хар жолдан сизни юйюгюзге анча игилик келсин!

«Нюр» журналны редакциясы.

Аналары Амина аммасы
Халимат бла.

Аммам – мени кѳууанчым!
Мен аны бек сюеме.
Бу жаз башы байрамда
Анга саулукъ тилейме!

САРЫ ЖЮЖЕКЧИК

Мусукаланы Сакинат

Жюжекчик бюгюн сабий садха барыргъа суймей эди. Анда юйретиучю тауукъну: «Олтуругъуз! Туругъуз! Къанатчыкъларыгъызыны тап тутугъуз!» – деп туруучусу эрикдирген эди. Андан эсе жомакъгъа тынгыласа уа! Алай сагъыш этип, жюжекчик, сабий садха бара тургъан жыйындан айырылды да, артха, арбазгъа къайтды.

Жохар тауукъ, гитче сары жюжекчигин кесине кысды да, бир кесек сагъыш этип, башлады:

– Жомакъ, жомакъ – жолунга,

Гюллю нартых – кѳолунга...

Ол хар заманда да жомагъын былай башлаучуду. Жюжекчик бек сюеди бу заманны, ыннасыны ѳнюн, сѳзлерин да. Тамам былайчыкъгъа жетгенлей, эси жомакъгъа кетип, нени да унутуп кѳояды.

Жюжекчикни анасы уа, сабий садха жетгенлей, балачыкъларын, са-нап, юйретиучюню аллына этеме десе, – бирчиги жокъ. Жангыдан санады. Тѳгерекге чапды, чакъырды, изледи, тапмады. Сора, эсине бир зат тюшюп, юйюне кѳуууду. Хахай эте,

чабын, арбазгъа кирсе, жюжекчиги уа
кюн туушда, аммасына кысылып,
жомакгъа тынгылай! Аны табын
къойгъанына асыры къууангандан,
тауукъ жукъ да айтмады, урушмады,
ыразы болуп, къанкъыл дап къойду.

Аммасы уа андан ары айта эди:

– Ариу, бийик гедешде
Жашай элле эгечле:
Сары, кызыл, къарачыкъ,
Сора дагъыда акъчыкъ.
Бары да бир тапчыкъла,
Бир жумушакъ затчыкъла!

Жюу-жюу эте – сёзлери,
Инжичикле – кёзлери,
Гинжи ойнай, чёплей тюй,
Анда-мында да булжуй,
Бир сейир эсличикле
Ол ариу жюжекчикле!

Аналары – гурт тауукъ,
Кыса эди акъ жаурукъ,
Кие эди чарыкъла –
Бир кызыл ахырлыкъла.
Атлай эди акъырын,
Къатлай-къанкъылдай жырын.

Аталары уа – Хораз,
Андан жигит жан болмаз! –

Сары тангны уятхан,
Татлы къуртчукъла тапхан,
Ёшон ургъан душманнга –
Тауукъланы къуугъаннга!

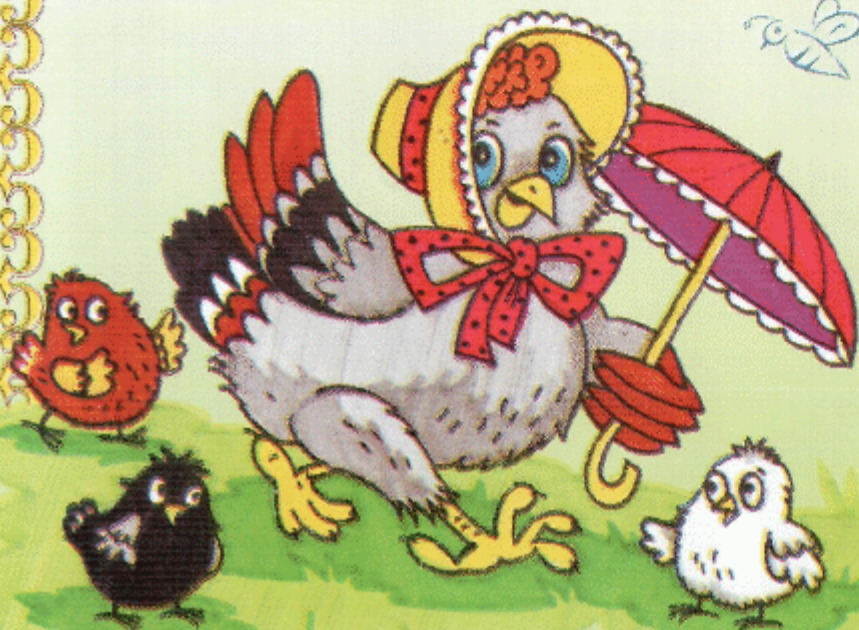
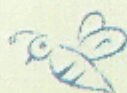
Жюжекчикле ёсдюле,
Бек ариудан, кёз тие.
Аланы хапарларын,
Сабыр кылыкъ-халларын
Киеулюкле эштдиле –
Эштдиле да, жетдиле
Жууукъ, узакъ кыралдан,
Санап барсанг, хар къайдан:
Тюркден, Азербайджандан,
Къарачайдан – Марадан,
Ингилизден, Арабдан,
Дагъыда Эквадордан...

Бир бек суйюп кёрюрге
Аланы шо бир кере,
Биз билмеген жерледен –
Уллу, гитче элледен,
Асыры кёп келгенден
Тюзню – чуугур, тауну – сай
Этгендиле жарлы, бай.

Хораз` а сайлай эди,
Тауукъ къанкъылдай эди:
«Бу жигитди! Андан не?! –
Жутхан кибикди ийне!
Бу уа ариуду – къайда!
Сайласанг, муну сайла!..»

Алай хораз – оноучу,
Кеси къарсчы эм тойчу.
Айтдырмай жукъ тауукъгъа,
Турады бир ауукъгъа:
Сынай киеулюклени –
Тюй алып келликлени!

Тауукъ къарап турса да,
Тауукъ марап турса да,
Анги жетмейди сайлау,
Ичинден этсе да дау.

Эс бурулмайды анга –
Сёз бериб` а тауукъгъа!

Эбизеден энгенле,
Дагъыстандан келгенле,
Тыи кыраллы патчахла,
Дагъыда башха халкъла,
Сюелип, сакълап кезиу,
Айтадыла бир сёзню:
Махтайдыла Хоразны,
Ол жюриоген арбазны,
Тауукъну къанкъылдауун,
Бойнакъны шынжыр бауун...

Къытайдан келген гёжеф,
Менден кючлю жокъду деп,
Кёрюзтюрге къарыуун,
Селейтмейин барыуун,
Къыйырында жатманы
Ойду сауут тапканы.

Ингилизден келгенле –
Бийикге кюйренгенле –
Ол дауурдан элгенип,
Къанат алып, керилип,
Чардакълагъа къондула,
Адет алай сундура.

Къарай, айлана кетип,
Кёп хыйсап, оюм этип,
Дагъыстанны ийнагъы
Акъ жюжекни сайлады.
Барып аны къатына,
Къысылды къанатына.

Къытайдан келген гёжеф:

«Муну сайлайма мен!» – деп,
Къызылчыкъны кётюрюп,
Къууанып, ойнап, кюлюп,
Хуна башына къонду.
Ол да насыплы болду!

Къарап туруп, жаратып,
Кёп ариу сёз да айтып,
Къап-къарачыкъны сайлап,
Анга ариу ат атап,
Арабдан келген халиф
Кетди аны да алып.

Тамам тюз ол заманда
Къониула арбазында
Ёсе эди жаш хораз –
Хар неге да болгъан баз:
Жюжекчикге келиучю,
Анга къуртла бериучю,
Чабып, учуп жетиучю,
Чалыла седретиучю,
«Мени ариуум!» – деучю.

Сюймей узакъ кетерин,
Сюйюп терк-терк жетерин,
Сап-сары жюжекчикни,
Ариуну, эсличикни –
Артыкъ сюйген баласын,
Оноу этип, атасы
Берди къониу жигитге –
Къызыл кикириклиге!

Къууанч этеди арбаз,
Тюзге барады Хораз!

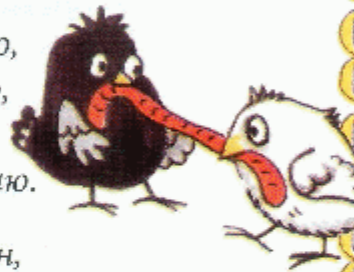
Алай айтды да, аммасы жюжек-
чикни кесине къысды.

ИТЧИТИМЕ

Гуталаны Карина,
Хасания эл.

Кёзчюклеринг – къарала,
Аякъларынг - къынгырла.
Сен аллыма чабаса,
Этегимден къабаса.

Ариу итим, итчигим,
Секиртме, эсличигим,
Сюйгенинги билеме,
Санга житча береме!

Гуртуланы Эльдар

Бир жол школгъа жангы устаз келди. Жыйрыгъы, ёрге жаны да кём-кём. Кёзлери да булутсуз кёкден башхалыкълары жокъ. Ариу таралып тургъан чачы уа салам бетлиди. Бу зат Хасанны кюллюююн келтирди. «Чачын да кёкге бояса аз сейирлик болмаз эди», – деди Хасан ичинден. Алай бу ариу орусла кызы энди аланы орус тилден окъутуругъу уа жашчыккыны бек кыуандырды.

Энди Хасан орус тилден жалан да «тёртле» бла «бешле» алыш турлукъду. Ол кеси да орусча ити селеше биледи. Аны себепли, бу дерсден «бешле» алгъан алай кыйын болмазына ол терен ийнаныпды. Орус тилни билмеген ким барды? Ана тиллерин окъуна билмеген бек гитче сабийчикледен сора орусча селешалмагъан жокъду. Хасанны кыарындашы Алимчик окъуна орусча бир затла ангылай башлагъанды.

Хасан а... Орус тилни билмей квалгъанлагъа жашау кыалай кыйын боллугъун Хасан ахшы биле эди. Сёз ючюн, орус тил болмаса, ол кыабартылы, орусла, дюгерли, эрменли, гюржюлю жашчыкыла

бла кыалай селешаллыкъ эди? Ала бла селешир ючюн, кыабарты, дюгер, эрмен, гюржю тиллеге юйренип бир башлачы. Орус тилни уа ким да ангылайды, ким да биледи. Ол ариу тилди, бай тилди. Хасан да орус тилни ма аны ючюн суюеди.

Ол тилден дерсле башланганларына да Хасан аны ючюн кыуанган эди. Алай орус тилден жалан да «бешле» алыш турургъа мурат этген жашчыкъ бир кесек жангылгъан эди. Бу тил ариулугъундан сора, кыйын да болгъанын жашчыкъ эсге алмагъан эди. Артдаракъда уа...

Ачыкъдан айтханда, бу орус тилни хатасындан Хасанга кыаты уялыргъа да тюшдю. Кертисин айтханда уа, терслик орус тилде туююл эди.

Да ма, кюнлени биринде Надежда Владимировна сабийлеге Иван Андреевич Крыловну «Кыаргъа бла Тюлкю» деген тамсилин кёлден биллип келирге буюрду. Бу кертиси бла да сейирлик, кюлкюлю басня эди. Устаз ол хыйлачы Тюлкю бла телика Кыаргъаны юслеринден айтханда, сабийле барысы да кюлдюле.

– Энди уа, – деди Надежда Владимировна, – мен кыайтарып окъуюм да, сиз а ангыламагъан сёллеригизни жазып алыгъыз. Мен аланы магъаналарын айтып берирме.

– Барысы да ангылашынадыла! – деп кыычырды Хасан жеринден.

– Охо, игиди, Хасан Аны артда кёрюрюз.

Хасан, юйге келгенлей, бирси дерслерин теркирек этип, «Кыаргъа

бла Тюлкюню» кьолгъа алды.

Вороне где-то бог послал кусочек сыру...

«Ач болун тура кёре эдим, харипчик», – деп кьошду Хасан ичинден.

Ингир бола, Хасан аммасына айтды:

– Сен китапны ач да, къарап тур, мен а басняны кълюмден айтайым.

Алай амма кёзлюклерин излеп, табалмады да, ол ишни Хасан апасына буюрду.

– Мен аны кълюмден билеме, китап манга неге керекди! – деди апасы. Сора, кертиси бла да, басняны кълюмден айтып бошады.

Хасанны сейир этгенин эслеп, ол ышарды, жашыны башын сылады.

– Мен ол басняны бир онбеш жыл мындан алгъа билген эдим. Аны кълюмден айтханымда уа, «беш» салгъан эдиле. Орус тилге бизни кечирек юйретип башлагъан эдиле. Болса да, терк юйренген эдик.

«Анала билмеген дуняда не зат болур?» – деп, Хасан сейир этди.

Басняны Хасан ингирде атасы ишден келгенден сора да бир он кере къайтарып айтды. Ушхуургъа жыйылгъанларында да жангыдан башлады:

Вороне где-то бог послал кусочек сыру...

– Уой, башымы хайран этдигиз. Бу Тюлкю бла бу Къаргъа ол бишлакъ туурамны къачан тауусурукъдула? – деди Хасанны атасы. Ол шёндю нек эсе да ачуланып эди. Аны себепли, атасыны айтханы

Хасанны кёлюне арталда тиймеди.

Экинчи кюн, школгъа баргъанда да, Хасан ол басняны къайтарып-къайтарып, экишер кере айтды. Орус тилни дерси уа ючюнчю эди.

– Здравствуйте, ребята! – деди Надежда Владимировна, классха киргенлей.

Сабийле, бири бири бла эришгенча, кычырышып саламлашдыла.

– Олтуругъуз. Энди дерсте къалай хазырланганыбызны бир кёрейик. «Къаргъа бла Тюлкюню» ким айтырыкъды?

– Мен! – деди Хасан, кьолун ёрге соза. Ол, асыры ашыкъгъаандап, жеринден окъуна тургъан эди. Кьоллары бирсиле да кётюрдюле. Алай устаз, Хасанга жанлап, аны чактырды.

– Бек алгъа Хасан айтсын да, бирсиле уа андан сора айтырла.

Хасан, сир туруп, башын да ёхтем

кётюрюп, «ыхы-ыхы» деп, тамагын тазалады.

*Вороне где-то бог послал кусочек сыру.
...На ель Ворона взгромоздясь...*

Бу сёзню Хасан суймей эди. Алай андан да кьутулду. Басня уа сууча барады. Кёзаллында олтелика Кьаргъа бла терек тюбюнде жойкьуллана тургъан Тюлкю кёрюнедиле. Хасан керекли жерде ауазын кётюреди, кьолларын кьымылдатады. Класс шум болуп тынгылайды. Ол Хасан бла бирге олтургъан Тамарачыкь окьуна, уллу кёзлерин жандырып, анга кьарап турады.

Ма санга палах. Кьалай тап бара тура эди. Да, кьалай бузулуп кьалды иш.

Хасан, асыры абызырагъандан, устазгъа бир амалсыз болуп кьарады. Алай Надежда Владимировна уа тынгылайды, ашыкьмайды. Хасан, аууз сууун жутуп, кьулакь жанын кьашыды, алай ол сёз эсине келирге бир да унамады.

И верно... и верно... —

деп, ол жилимсырагъан ауаз бла айтды. Алай андан ары баралмады. Классха соруулу кьарады.

И верно английский, —

деп шыбырдады ким эсе да. Хасан да тюз ол эшитгенича айтып кьойду. Сабийле барысы да кюлдюле.

Устаз а кюлмеди. Ол бек алгъа,

кьашларын туююп, классха кьара-ды. Сора, сабийле шошайгъандан сора, Хасанга бурулду:

*И верно ангельский быть должен
голосок...*

Басняпы андан арысын Хасан кеси айтды. Алай энди аны ауазы бек мудах эшитиле эди. Бети уа бусагъат жилип кьалдыкь сабийни бетине ушай эди. Ол аман Кьаргъа бла Тюлкю уа аны аллына келселе, Хасан аланы экисин да жарагъан кьязыкь бла тюерге хазыр эди. Алай алада не терслик бар эди?

Хасан, асыры уялгъандан, партаны тюбюне окьуна ташайыргъа хазыр эди. Жанында олтургъан Тамарачыкь да, аны эслемеген кибик этип, бирсилеге тынгылай эди. Ол сёзню юйде соруп, билип кьоймагъанына бек жарсый эди. Болса да энди не? Терслик – кесиндеди.

Алай андан да аманы уа – Хасанны бир-бирде ол «ангельский» деген сёз бла кьозутургъа кюереше эдиле.

Ол суубуруп Масхут окьуна. Аны ол хар заманда да хуш-муш эте айланычу бурунуна Хасан нечик суйюп жетдирлик эди. Алай, кьозулсанг, бютюнда бек кьозутуучуларын да Хасан ахшы биледи.

Бек башы уа – Хасан бир затны ахшы ангылады. Орус тил дегенинг, хайт деп окьумасанг, артда кесинг кесинге кюлюрча, аллай затчыкьлагъа тюбетирге боллукьду. Атасы бла анасы уа бош айтмай кёре эдим: орус тил кёкча кенг, тенгизча терен тилди.

Туудукъчугъум Лианагъа атайма

БЕШИК ЖЫР

«Бёлляу – бёлляу» жырчыгъынг бла бёлсейим.
Къуш жастыгъынг башында эм белинде,
Муруддайса сен кесингча жырынгы,
Жырла, бала, бушуу жокъду элинде.

Тюшонгде да кёрме сен къоркъур затны,
Жукъла, жукъла, элгенмей, сен, балачыкъ.
Кече шошду – ай жарыкълы, жулдузлу.
Жарыкъ тангига ышара, сен алай чыкъ

Жукълайдыла къозула жылы бауда.
Алтын чабакъла жукълайла кёлледе...
Жашчыкъла да, кызчыкъла да болурла
Санга тенгле, – сау ёссюнле элледе!

Санга этген алгъышым къабыл болса,
Насыплы жан болурса жер юсюнде:
Кесинг жатхан бу накъышлы бешикни,
Ана болуп, тебретирсе бир кюнде!

Жукъла, бала, сен – жанымы кыйыры,
Жашау жолдан кзуруп кетсин кыйыны.
«Бёлляу-бёлляу» жырчыгъынг бла бёлсейим,
Туудугъуму арбазымда керейим.

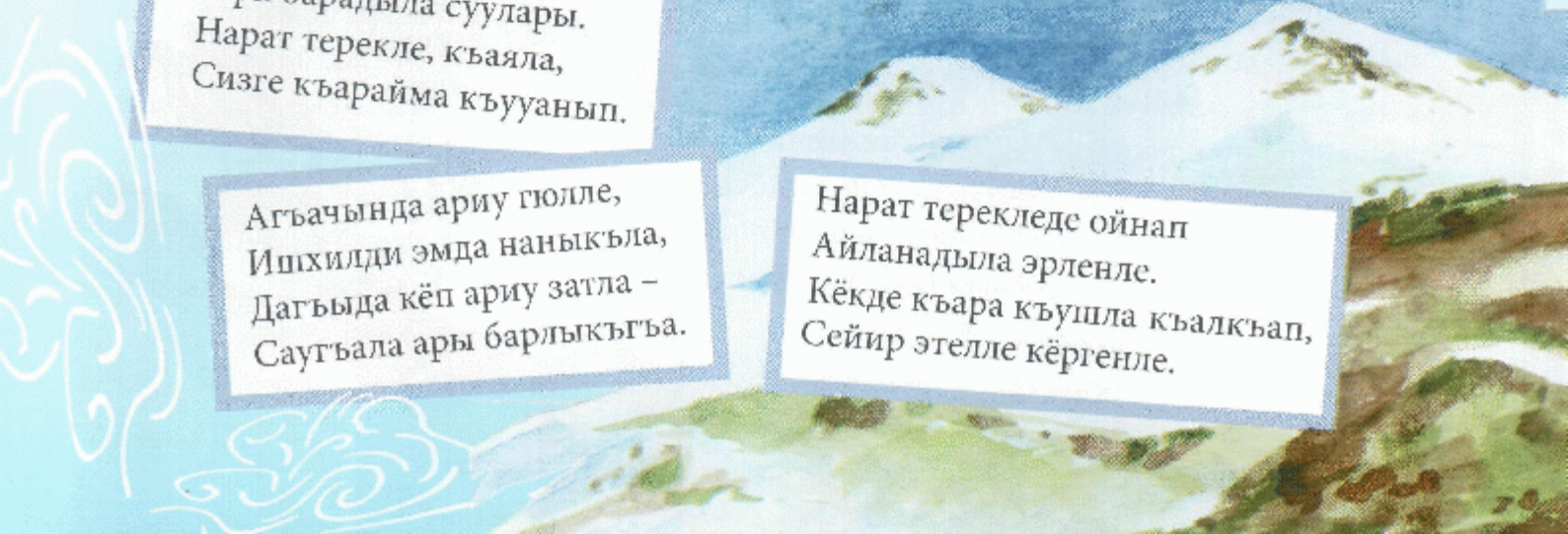
ЭЛБРУС

Жансюланы Жанна,
Яникой эл.

Бахсан ауузну хауасы ариу,
Терк барадыла суулары.
Нарат терекле, къаяла,
Сизге къарайма къууанып.

Агъачында ариу гюлле,
Ишхилди эмда наныкъла,
Дагъыда кёп ариу затла –
Саутъала ары барлыкъгъа.

Нарат терекледе ойнап
Айланадыла эрленле.
Кёкде къара къушла къалкъап,
Сейир этелле кергенле.

Настуланы Малика,
Хасания эл.

АЛАН

Къарындашым Аланны
Барыбыз да сюебиз,
Аны къылыкъларына
Къарайбыз да, кюлебиз.

Юйретмейин бир адам,
Онига дери санайды.
Бир жерге кетсек, сакълап,
Аллыбызгъа чабады.

Тепсерикбиз тоюнда
Къарындашым Аланны,
Ол бизге къууанч къошду,
Насыбы тутсун аны!

КЮН БЛА ЖЕЛ

(халкъ жомакъгъа ушатып)

Кюн бла Жел бир кере былай ёчешген эдиле:
– Адамны юсюнден тонун тюшюраллыкъма, деп
махтанганды Жел.

– Да, кёрейик, – дегенди Кюн.

Жел юфгюрюп башлагъанды да, адам, сууукъ болуп, тонуна
къатыдан-къаты чулгъана баргъанды.

Кезиу Кюннге жетгенде уа, ол, дунияны къызды-рып, адам
тонун тешерча этгенди.

Алай бла бу ёчешиуде Кюн хорлагъанды.

Малкъарланы Лейля,
Хасанья эл.

ЭГЕШЧИГИМЕ

Жомакъ айтсам, эгечим
Бек суйюп тынгылайды.
Гитче болса да кеси,
Хар нени ангылайды.

Къююнума олгурун:
«Жомакъ айт!» – деп тилейди.
Жомакъ бошалса, туруп,
Идляуларын излейди.

Мени гитче эгечим
Ариу, эсли да болсун,
Юйюбюзню бюгюнча
Берекетден толтурсун!

Кюйгенланы Фатимат,
Хасания эл.

гиз, – деди ол, – манга бир зат да болушурукъ туююлдо.

– Сен бизни бла селеширге да суймеймисе? – деп сорду Секиртме.

– Мен бир-бирле бла кесими кыйынлыгымы юсюнден селешип кергенме, – деди айыу.

– Ким бла?

– Кесим бла.

– Да, андан эсе, бизни бла селешсенга? – деди Секиртме.

– Болсун, – деди Буф, терен кючсуюп, – хар не да бир ненча кюн мындан алгъа, мен бир гитче келчюкге баргъанда, башланганды. Жолда бара, мен Борис къандагъай бла Фил буугъа тубедим, алай ала манга эс бурмадыла. Таныш чычханчыкъларым а, мени кергенлей, къачып кетдиле. Мен хар жаныуаргъа да иги болургъа кюрешеме, ала уа мени суймейдиле.

– Буф, ала сени эслеген болмазла.

– Мен алай сунмайма.

– Сора сен артда не этдинг? – деп сорду Секиртме.

Буф, кючсуюне, эсине тюшоре башлады:

– Экинчи кюн жауун жауду да, мен куркамдан чыкъмай турдум.

– Сау кюннюю?

– Мени куркам агъачда эм иги жер да болмаз, алай ол мени юююм-

дю, – бираз келкълды этди Буф.
– Экинчи кюн, эс жыйып, агъачда айланыргъа чыкъдым. Татлы шуехум Белла деген айыу бла тубеширге сую эдим. Алай мен аны куркасына келгенде, уку манга Белланы агъачдан кечюп кетгенин айтды. Энди мен аны бир заманда да кермем.

Секиртме да мудах болду.

– Мени бек иги тенгим былтыр мындан кетгенде, мен да бек таралып тургъан эдим.

– Ой, багълалы Буф, – деди Бурулчакъ, айыу жилимукъландан суу болгъан кыйругъун сыгъа, – кергиси бла да, ол жарсыулу ишди. Сейир туююлдо сени мудах болгъанынг!

– Белла кетип къалгъанын билгенде, мен, кесими талачыгъыма барып, жемип-көгет апаргъа таукеллендим. Бир уууч бишген көгет ашасам, мени хар заманда келюм кетюрюледи. Алай мени талачыгъым тюп болуп тура эди! Элия уруп жандыргъан терек бла бирге талада болгъан көгет да кюйгенди, – Буф, кючсуюп, жухун ал аягына тиреди.

– Аллай зат кимге да кыйын тиеди, – деди Бурулгъуч. – Мени юйчюгюю элия ургъанда, аны бла бирге чертлеуюклерим да кюйген эдиле.

– Сизни бла ушакъ этгенден сора, халым игиге тюрленди, – деди Буф.

– Келигиз, Буфну жаусарыр ючюн не керек болгъаныны юсюнден сагъыш этейик. Айыу, сен кесинг да сагъыш эт, – деди Бурулчакъ.

Жаныуарчыкъла оюмларын хар бири кеси аллына этерге дедиле.

Бурулчакъ, сагъышы магъаналы болур ючюн, бийик терекни тешпеси-

гиз, – деди ол, – манга бир зат да болушурукъ туююлдо.

– Сен бизни бла селеширге да суймеймисе? – деп сорду Секиртме.

– Мен бир-бирле бла кесими кыйынлыгымы юсюнден селешип кергенме, – деди айыу.

– Ким бла?

– Кесим бла.

– Да, андан эсе, бизни бла селешсента? – деди Секиртме.

– Болсун, – деди Буф, терен кючсюнюп, – хар не да бир ненча кюнмындан алгъа, мен бир гитче келчюкге баргъанда, башланганды. Жолда бара, мен Борис къандагъай бла Фил буугъа тюбедим, алай ала манга эс бурмадыла. Таныш чычханчыкларым а, мени кергенлей, къачып кетдиле. Мен хар жаныуаргъа да иги болургъа кюрешеме, ала уа мени суймейдиле.

– Буф, ала сени эслеген болмазла.

– Мен алай сунмайма.

– Сора сен артда не этдинг? – деп сорду Секиртме.

Буф, кючсюне, эсине тюшоре башлады:

– Экинчи кюн жауун жауду да, мен куркамдан чыкъмай турдум.

– Сау кюннюмю?

– Мени куркам агъачда эм иги жер да болмаз, алай ол мени ююм-

дю, – бираз келкълды этди Буф. – Экинчи кюн, эс жыйып, агъачда айланыргъа чыкъдым. Татлы шуехум Белла деген айыу бла тюбеширге сую эдим. Алай мен аны куркасына келгенде, уку манга Белланы агъачдан кечюп кетгенин айтды. Энди мен аны бир заманда да кермем.

Секиртме да мудах болду.

– Мени бек иги тенгим былтыр мындан кетгенде, мен да бек таралып тургъан эдим.

– Ой, багъалы Буф, – деди Бурулчакъ, айыу жилимукъладан суу болгъан куйругъун сыгъа, – кертиси бла да, ол жарсыулу ишди. Сейир туююлдо сени мудах болгъанынт!

– Белла кетиш къалгъанын билгенде, мен, кесими талачыгыма барып, жемиш-кегет ашаргъа таукеллендим. Бир уууч бишген кегет ашасам, мени хар заманда келюм кетюрюледи. Алай мени талачыгым тюп болуп тура эди! Элия уруп жандыргъан терек бла бирге талада болгъан кегет да куйгенди, – Буф, кючсюнюп, жухун ал аягына тиреди.

– Аллай зат кимге да кыйын тиеди, – деди Бурулгъуч. – Мени юйчюгюмю элия ургъанда, аны бла бирге чертлеуюклерим да куйген эдиле.

– Сизни бла ушакъ этгенден сора, халым игиге тюрленди, – деди Буф.

– Келигиз, Буфну жапсарыр ючюн не керек болгъаныны юсюнден сагъыш этейик. Айыу, сен кесинг да сагъыш эт, – деди Бурулчакъ.

Жаныуарчыкъла оюмларын хар бири кеси аллына этерге дедиле.

Бурулчакъ, сагъышы магъаналы болур ючюн, бийик терекни теппеси-

не минип, парат кишиучукъланы кемирп тебиреди. Бир ауукъдан:

– Мен сагъыш этдим, – деди.

Секиртме, терен кырдыкга батылып, къатында ёсген татлы ючгюл хансны эме эди. Бираздан ол да:

– Мен тапдым! – деп кычырды.

Буф, кюн жылыуунда сойланып, бир мишегенчигине букъудуруп турган балауузун чайнай эди. Хар не да алай хычыуун эди, аны бар жарсылары къайры эсе да къачып.

Бир заманда ол, секирип туруп:

– Хау, хау, хау! Мени кёлюмю кётюрюр зат олду! – деп кычырды.

Ючюсю да айыуну куркасына

бирча жетдиле.

– Ынгылагъыз, – деди Буф къууанчлы, – келигиз, кёгетле жыяргъа барайыкъ. Кёп кёгет жыяйыкъ да, шуёхларыбызны сыйлайыкъ.

– Ол алапат сыйланыу боллукъду! – деп къууанды Бурулчакъ.

– Эй, шуёхла, – деди Секиртме, – мен да аны айтыргъа деп тура эдим. Бишген кёгетле кёлню кётюрюрге алапат мадардыла.

– Алай эсе, жолгъа чыгъайыкъ, – деди Буф. Сора ючюсю да кёгетле жыяргъа атландыла.

«Нюрге» келген къагъытла

ШКОЛ ЖАШАУДАН

Герийланы Алим,
Хасания эл.

Жыйырма биринчи ноябрьде биз шахардан келген къонакълагъа Маммеланы Ибрахимни «Хан бла чыпчыкъла» деген оюнун кѣргюзтгенбиз. Андан сора бизни устазыбыз Кючюкланы Елизавета Салиховна бизге соруула бергенди. Соруула къышда чыпчыкълагъа къалай къараргъа, къалай болушургъа керек болгъаныны юсюнден эдиле. Биз барыбыз да, къолубузну кѣтюрюп, жууап этген эдик.

Энди биз жаныуарлагъа къалай болушургъа кереклисин билебиз.

Къонакъла, бизни оюнубузну жаратып, бизге бюсюреп, кѣп махтагъан да этген эдиле. Ол кюн бизге уллу байрам болду.

СИЗ БИЛЕМИСИЗ?

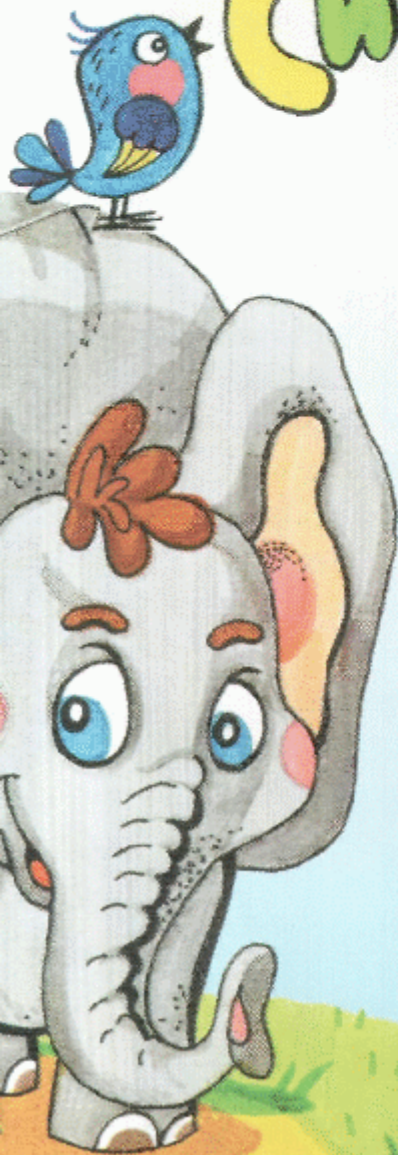
Къанатлыланы дуняда бек гитчеси колибри деген ариу чыпчыкъчыкъды. Ол бек гитчечикди: аны ауурлугъу 2-8 граммгъа дери болады, алай жюреги уа ёшоп четенини ючден бирин толтурады эм чексиз къарыулуду. Аны жюрегини къарыулудугъу (кесини чархыны ауурлугъу бла тенгleshдиргенде) 40 чапхан атны къарыууна келишеди. Аллаи къарыулу жюреги дуняда бир жаныуарны да жокъду. Анга кѣре жюрегини ишлегени да алайды: колибрини жюреги бир минутха 1000-1200 кере урады. Канарейка деген гитче чыпчыкъчыкъны жюреги да бир минутха 1000 кере урады. Сиз таныгъан къоянны жюреги бир минутха 200 кере ура эсе, чычханны жюреги уа андан да терк ишлейди – минутха 500 кере урады. Была бек гитче жаныуарладыла.

Уллу жаныуарланы жюреклери уа къалай ишлейди?

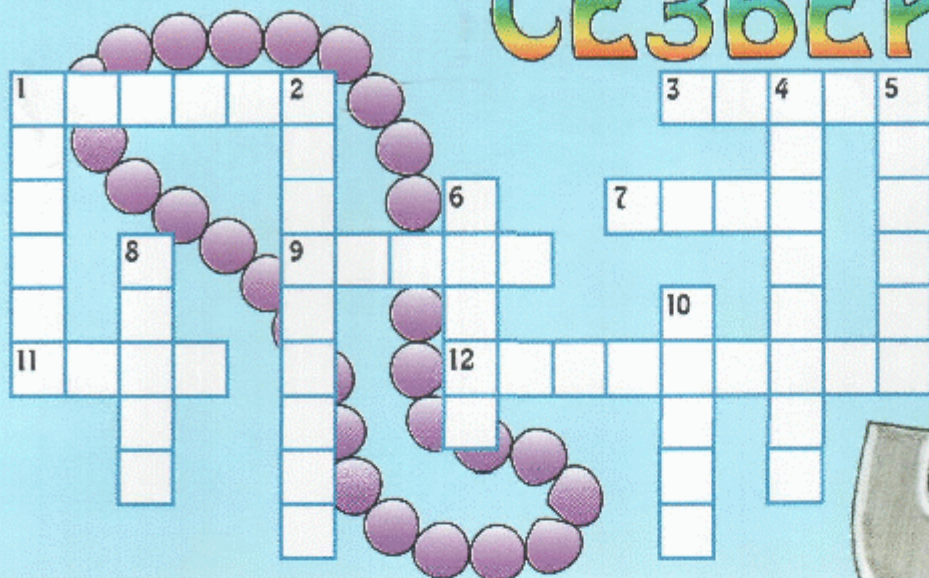
Жер юсюнде жашагъан жаныуарланы бек уллусуна пил саналады. Аланы 5-7,5 тонна тартханлары барды, жюреклерини ауурлугъу 20 кг болады, жюрегини ишлегени да анга кѣреди, бир минутха 20 кере тебеди.

Къысха айтханда, жаныуар къаллай бир уллу, мазаллы болса, жюреги аллай бир тынч ишлейди, къаллай бир гитче болса уа, аллай бир терк ишлейди.

Жарашыуланы Зайнаф,
РФ сыйлы устазы,
филология илмуланы кандидаты.

СЁЗБЕР

Солдан онгга:

1. Той-оюн. 3. Жазычугъа керекли зат. 7. Мадар. 9. Аны бла чач тарайдыла.
11. Аны бла ханс артадыла. 12. Тынчлыкъ.

Башындан энишге:

1. Къуурулгъан нартюх. 2. Агъачда жыйылгъан ууакъ къоз. 4. Къол ачыкъ-лыкъ. 5. Аны тиширыула боюнларына тагъадыла, къартла уа санагъан этедиле. 6. Жанауунгда ол тутса, кимге да игиди. 8. Аны бла жер къазадыла. 10. Бир адамгъа келген игилик.

ТЮРЛЮ ИЮРЛЮ

2-чи номерде берилген сёзберни жууаплары

Устаз окъуучугъа:

- Сени туугъан кюнюнг къачанды?
- 5-чи мартда.
- Къайсы жылда?
- Хар жылдан да, - дейди окъуучу.

Ауругъан докторгъа:

- Доктор, мени онг кёзюм бир да тынчайтмайды, - деп тарыкъгъанды.
- Ол болмаса уа, тынчайып къаллыкъмы сунаса кесинги? - дегенди доктор.

«НИОР» / «Свет» / №3
ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЖУРНАЛ
МИНИСТЕРСТВА
КУЛЬТУРЫ И
ИНФОРМАЦИОННЫХ
КОММУНИКАЦИЙ,
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ КЫР

Выходит
с января 1982 года

На балкарском языке

Главный редактор
С.Мусукаева

Редколлегия:
Э. Гуртук (отв. сек.)
М. Ольмезов
Л. Соттаева
А. Тешсеv
Р. Шапаева

Худож. редактор
Л. Паросва

Подписано в печать
10.02.07
Формат 60 x90 1/8
Бумага офсетная №1
Гарнитура литературная
журнальная рубленая

Печать офсетная
Усл. кр. отг. 8
Усл. печ. л. 2,
Уч.-изд. л. 2,7
Тираж 1300
Заказ № 43
Индекс 73908
Рег. № Н-0064
В розницу – цена
свободная

Адрес редакции:
360000. г.Нальчик,
ул. Головки, 6.
Тел.: 42-37-27;
42-14-19.

Отпечатано на
Полиграфкомбинате
им. Революции 1905 года
Нальчик, пр. Ленина, 33.

Мен
Токуланы
Мариямма

ТАНЫШАЙЫКЪ!

Мен
Токуланы
Маратма

